

Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Multicultural Psychological Counseling

Mehmet Buğra AKALIN¹

Ayşe Sibel TÜRKÜM²

Makale Türü: Derleme Makalesi

Başvuru Tarihi: 30.12.2020

Kabul Tarihi: 09.02.2021

Atf İçin: Akalın, M.B. ve Türküm, A.S. (2021). Kültüre duyarlı psikolojik danışma. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 5(1), 81-107.

ÖZ: Kültür, sadece farklı toplumlara mensup bireyleri birbirinden ayıran bir kavram olmayıp yaş, cinsiyet, yaşam stili ve alışkanlıklar gibi birçok faktörü içinde barındıran bir yapıya sahiptir. Bu nedenle aynı aile içinde bile farklı kültürlere mensup bireylerin olduğunu söylemek mümkündür. Gelişen teknoloji ve ulaşım kolaylığı farklı kültürlere mensup bireylerin eskiye oranla daha çok iletişim kurmasını sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak kişilerarası diyaloglarda kültürel farklılıklardan doğan güçlükler kendini göstermektedir. Toplumsal olarak yaşanan bu zorlukların psikolojik danışma sürecine de yansıdığı görülmektedir. Bu makalede psikolojik danışma sürecinde kültür faktörünün önemi üzerinde durulmakta ve kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri incelenmektedir. Bu doğrultuda öncelikle kültür, kültürleşme ve çok kültürlülük kavramları açıklanmaktadır. Ardından psikolojik danışma sürecinde kültürel farklılıklardan doğan güçlükler değerlendirilmektedir. Bu güçlüklerin başında bir profesyonel olarak psikolojik danışmanın kültüre duyarlı olma konusunda tereddütlü olması, yanlış çıkarım etkisi, psikolojik danışmanın doğası ve felsefi temelleri, ön yargılar, mikro saldırganlıklar ve danışandan kaynaklanan güçlükler bulunmaktadır. Buna ek olarak, kültüre duyarlı psikolojik danışman yeterliliklerine belirli kuramcılar ışığında değerlendirilmektedir. Son olarak, Türkiye’de kültüre duyarlı psikolojik danışmanın durumu tartışılmış ve psikolojik danışma sürecinde Türk kültürü açısından dikkate alınması gereken noktalar üzerinde durulmuştur.

Anahtar sözcükler: Çok Kültürlülük, Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma, Kültüre Duyarlılık

ABSTRACT: Culture is not just a notion that separates individuals from different societies from each other, but it also has a structure that includes many factors such as age, gender, lifestyle and habits. Therefore, there can be individuals belongs to the different cultures even within same family. Developing technology and the facility of transportation enable people to communicate individuals from different cultures more than past. As a result, difficulties arising from cultural differences take place in interpersonal dialogues. These social difficulties reflect on psychological counseling process. In this article, the importance of culture factor in psychological counseling

¹ Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, mehmetbugraakalin@gazi.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-8528-9784

² Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, asturkum@anadolu.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-0946-981X

is emphasized and also multicultural counseling competencies were reviewed. In this direction, firstly the notions of culture, acculturation and multiculturalism are explained. Then, the difficulties arising from cultural differences in the psychological counseling were mentioned. These difficulties result from psychological counselor's fear of being sensitive to client's culture, false consensus effect, the nature and philosophical foundations of the psychological counseling, bias, micro-aggressions and client. In addition, multicultural counseling competencies are mentioned in the light of some theorists. Finally, the situation of multicultural psychological counseling in Turkey was discussed and also remarkable points during psychological counseling process in terms of Turkish culture was emphasized.

Keywords: Multiculturalism, Multicultural Counseling, Cultural Sensitivity

1. GİRİŞ

Son yüzyıllarda hızla artış gösteren teknolojik gelişmeler ulaşım ve haberleşme olanaklarını kolaylaştırmıştır. Bu sayede insanlar geçmişe oranla birbirleriyle daha rahat bir şekilde iletişim kurabilmektedir. Bu da farklı coğrafyalardan ve kültürlerden insanların geçmişe oranla daha sık etkileşime geçebilmelerini sağlamıştır. Ayrıca depresyon, kuraklık, terör ve iç savaş gibi doğal ya da doğal olmayan afetlerden dolayı insanlar farklı kültürlerin baskın olduğu coğrafyalara göç etmek durumunda kalabilmektedir. Bunun sonucunda insanlar arasındaki diyaloglarda kültürel farklılıklardan doğan güçlükler kendini göstermektedir. Toplumsal olarak yaşanan bu zorluklar psikolojik danışma ilişkisinde de görülebilmektedir.

Kültürün psikolojik danışma ile ilişkisini incelemeye önce birkaç kavram üzerinde durmak yararlı olacaktır. Bu doğrultuda bu bölümde kültür, kültürleşme ve çok kültürlülük kavramları açıklanacaktır. Ardından kültürün psikolojik danışmadaki önemine değinilecektir.

1.1. Kültür

Kültür, “paylaşılan semboller ve anlamlar”, “bir grubun davranışlarında önceden tahmin edilebilir ve belirli farklılıklara yol açan deneyimler” ve “davranışları bir sisteme oturtan fikir, uygulama, norm ve anlamlar bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000, s.37). Bir başka tanımında ise kültür “aynı gelenek ve birikimi paylaşan insanların yeni nesillere aktardıkları bir grup öğrenilmiş davranışlar bütünü” olarak ifade edilmektedir (Büyükşahin Çevik, 2014, s.579). Diğer yandan kültürün tüm tanımlarının analizi yapıldığında kuşaklar arası geçiş özelliğinin en önemli belirleyicilerinden biri olduğunu belirtilmektedir (Kağncı, 2019). Buna ek olarak kültür çok boyutlu bir kavramdır. Kültür sadece bireyin hangi ırka mensup olduğu veya hangi coğrafyada dünyaya geldiğinden etkilenmez. Aynı zamanda bireyin kendisini çevresine göre konumlandırışıyla da ilgilidir. Yani bireyin kültürü toplum içinde kendisinin yerini neresi olarak gördüğü ve kendisini hangi gruplara mensup hissettiğiyle de bağlantılıdır (Kararmak, 2008). Bunun yanında kültür sadece bir grup bağlamında değerlendirilemez: Kültür toplumsal olduğu kadar bireyseldir de; bireyin kendine has yaşantısının ve kişilik özelliklerinin de ortaya çıkardığı bir kültür vardır (Barrott, 2014; Büyükşahin Çevik, 2014). Bu kültür bireyin yaşamının kendine has noktasını ifade eder. Bireyin yaşam stili, tutumları, ideolojik görüşü, ilkeleri, sanat anlayışı ve alışkanlıkları gibi birçok faktör bireyin kişisel kültürünün içinde yer alır (Barrott, 2014). Bu bağlamda kültür mahalleden mahalleye hatta kişiden kişiye bile farklılık gösterebilen bir değişkendir (Bektaş, 2006).

1.2. Kültürleşme

Kültürleşme, farklı kültürlerden gelen bireylerin iletişim kurması olarak ifade edilmektedir (Graves, 1967’den akt. Berry, 2008). Kültürleşmede her iki tarafın da birbirine karşılıklı etkisi söz konusudur. Kültürleşmenin olası sonuçları bulunmaktadır. İlki baskın grubun azınlığa karşı dışlayıcı bir tutum sergilediği *ayrımçılıktır*. İkinci sonuç olan *asimilasyonda* ise baskın olan grubun azınlığı kendi kültürü içinde eritmesi söz konusudur. Üçüncü sonuç ise *marjinalliktir*. Burada gruplar kendi kültürlerini korurlar; ancak birbirleriyle mümkün olduğunca az temasta bulunurlar. Kültürleşmenin başka bir olası sonucu ise *entegrasyondur*. Burada ise iki tarafın da birbirinin kültürüne saygı göstermesi, birbirinin kültüründen faydalanması ve pozitif bir etkileşim içinde olması söz konusudur (Berry, 1974; 2008; 2015). Psikolojik danışma sürecinde farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken

kültürleşme yaşanabilir. Örneğin danışan ergenlik çağında bir birey ve danışman ise yetişkinlik döneminde birisi olabilir. Ayrıca danışman kent kültüründe büyümüş, danışansa köy kültüründe yetişmiş olabilir ya da bunun tersi de olabilir. Kültürün bireye has bir yapısı olduğu düşünüldüğünde bu gibi durumlarda kültürleşmenin ortaya çıkması ve psikolojik danışma sürecinin bundan etkilenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında psikolojik danışma sürecinde kültürleşme sonucunda entegrasyonun sağlanması istendik bir sonuçtur.

1.3. Çok Kültürlülük

Günümüzde farklı kültürlerden insanların daha çok etkileşime girmesi çok kültürlülük kavramını ön plana çıkarmıştır. Çok kültürlülük; farklı ırka, yaşa, dine, eğitim düzeyine, sosyal sınıfa ve ideolojik görüşe sahip olan kültürlerin birbirlerine saygı çerçevesinde ve anlayışla yaşamalarını ifade etmektedir. Çok kültürlülükte bir kültür diğerinden üstün ya da aşağı görülmez, herhangi bir asimilasyondan söz edilemez. Farklılıklar tehdit olarak algılanmayıp birbirine değer katan öğeler olarak görülürler (Pedersen, 1998). Bu bağlamda çok kültürlülük farklı kültürlerin birbirini güçlendirdiklerini ve kültürel çeşitliliğin olumlu yanını vurgular (Kağnıcı, 2019). Örneğin kent kültürü içinde yetişmiş Türk bir danışman Elazığ'dan gelen Zaza bir danışanla karşılaşabilir. Ancak ne Elazığ ilinin kültürü ne de Zazalar hakkında bilgi sahibidir. Burada danışman aşağıdaki gibi bir tepki verebilir:

“Yaşamınızı sürdürdüğünüz kültür hakkında pek bir şey bildiğimi söyleyemem. Ancak bilgi sahibi olmak istiyorum ve kültürünüzün bana olumlu katkıları olacağını düşünüyorum. Bana kültürünüzle ilgili önemli bilgileri vermenizden mutluluk duyarım.”

Burada danışman danışanın kültürü hakkında fazla bilgi sahibi olmadığını ve çok kültürlülüğün olumlu yanını gördüğünü vurgularken psikolojik danışmanın içtenlik ilkesini hayata geçirmiştir. Danışmanın danışanın kültüründen kazanımlar elde edebileceğini vurgulaması da çok kültürlülüğün bir diğer önemli yanını göstermektedir.

1.4. Kültürün Psikolojik Danışmadaki Önemi

Kültürün psikolojik danışmadaki önemini fark edilmesi ilk olarak Amerika'daki ırksal çeşitlilikten doğmuştur. Afrikalı Amerikanlar, Latin Amerikanlar, Hindistanlı Amerikanlar ve Asyalı Amerikanlar olarak dört temel kültürün egemen olduğu Amerika'da kültürel farklılıkların ön plana çıkması kültür üzerindeki çalışmaları artırmıştır. Ardından kültür daha geniş kapsamlı ele alınmaya başlanmıştır (Sue, Arredondo ve McDavis, 1992). Klasik psikolojik danışma kuramları kültürel olarak farklı danışanlarla çalışırken yetersiz kalmaya başlamış ve bu nedenle psikanalitik kuram, insancıl kuram ve davranışçı kuramdan sonra “dördüncü güç” olarak tanımlanan Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yaklaşımı ön plana çıkmıştır (Pedersen, 1998). Kültüre Duyarlı yaklaşıma göre birey, toplum ve kültür ayrılmaz öğelerdir. İnsanların davranış, düşünce ve duygularını yaşama şekilleri içinde buldukları toplumda oluşur. Bu toplum kültürden bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla toplumun hiç bir üyesi de kültürden bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda danışanlar da danışmaya gelirlerken kendi kültürlerinden parçalar getirebilirler (Kararımak, 2008). Ayrıca bir davranışın işlevsel olup olmadığı o davranışın o kültür içindeki anlamıyla yakından ilgilidir. Aynı davranış farklı coğrafyalarda farklı anlamlar ifade edebilir; kimi ülkelerde sağlıklı bir eylem gibi görünen bir davranış kimi ülkelerde bir davranış bozukluğunu ifade edebilir. Bunun altında yatan faktör bireyin davranış,

düşünce ve tutumlarını şekillendirmesinde aktif bir rol oynayan kültürdür (Kağıtçıbaşı, 2000). Örneğin, 24 yaşındaki bekar bir erkek evladın anne ve babasıyla aynı evde yaşamını sürdürüyor olması Türkiye’de “olağan-normal” bir durum olarak kabul edilirken, Hollanda’da bu durum “normaldışı-olağandışı” olarak görülebilir. Öte yandan, bu durum Hollanda’da yaşamakta olan Türk ailesinde hala sürdürülmesi beklenen bir davranış olarak görülebilir. Bir psikolojik danışmanın, psikolojik danışma sürecinde danışanını ve onun sosyal çevresini anlamadan, o kültürel yapıyı bilmeden danışanına yardım edebilmesi olası görünmemektedir. Bu nedenle insan davranışıyla ilgilenen her kuram kültürel faktörleri göz önünde bulundurmalıdır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma bu açıdan tek başına bir kuram olmaktan çok psikolojik danışma kuramlarının temelini oluşturan bir esas niteliğindedir (Pedersen, 1998).

Kültürün psikolojik danışmada birçok açıdan önemli olduğu ifade edilmektedir. Öncelikle psikolojik danışman danışmaya kendi kültüründen öğeler getirir. Ne kadar objektif yaklaşılmaya çalışsa da psikolojik danışman da insan olmanın bir gereği olarak danışmada kendi kültürünü farklı biçimlerde yansıtmaktadır. Bu yansıtmaya çok basit şekillerde ortaya çıkabilir; örneğin psikolojik danışmanın cinsiyeti, giyim tarzı ve iletişim biçimi bile birer kültür ögesidir. Bunun yanında danışanın psikolojik danışmaya getirdiği kültürel öğeler de vardır. İçinde bulunulan kültüre göre danışanın iletişim biçimi, kendini açma düzeyi, bir davranışın problem olup olmaması gibi birçok şey değişebilmektedir. Bu nedenle psikolojik danışmanlar kültürün danışmadaki önemini kavramalı ve danışma sürecinde izleyecekleri yolu, kullanacakları teknikleri ve yöntemleri kültüre uygun bir biçimde şekillendirmelidirler (Kağnıcı, 2019). Aşağıdaki örnekte eşiyile yaşadığı sorunlara değinirken cinsel sorunlarını açıklıkla anlatabilen 30 yaşında bir erkek danışan vardır. Psikolojik danışman ise 35 yaşında, cinsel konularda konuşurken gerilen, aile içinde karşı cinsten aile üyeleriyle bile bu konuda konuşmaktan kaçınan muhafazakar bir kadındır:

Danışan: Eşimle artık eskisi gibi cinsel birliktelik kuramıyoruz. Ayda bir kez belki... Aramız kötüleşti mi? Bu soğukluk neden anlayamıyorum...

Danışman: Eşinle yakınlığının tek göstergesinin cinsel yakınlaşma olduğunu düşünüyorsun.

Burada psikolojik danışman muhafazakar bir yapıya sahip olduğu için ve karşı cinsten bir danışanla konuştuğu için danışanın duygularına inmekte zorlanmış ve temel düzeyde, sığ bir içerik yansıtması yapmıştır. Hatta bu içerik yansıtmasının yoruma kaydığını söylemek de mümkündür. Öte yandan danışanın danışmaya cinsel yaşamını ve ilgili sorununu getirmesi olağandır. Burada psikolojik danışmanın şöyle bir paylaşımında bulunması daha yerinde olacaktır:

Danışman: Eşinizle cinsel yaşamınız hakkında sorunlar da yaşadığınızı belirtiyorsunuz. Güveniniz ve içtenliğiniz için size teşekkür ederim. Ancak cinsel yaşamınızla ilgili sıkıntılarınız konusunda uzman olduğumdan emin değilim. İlk oturumda da fikir birliğine vardığımız gibi sizinle gerçekleştireceğimiz çalışmalarda biz eşinizle yaşadığımız iletişim sorunlarınız üzerine odaklanabiliriz. Ayrıca dilerseniz cinsel sorunlar konusunda size yardımcı olabilecek kişiler önerebilirim. (Kendini açma, yeniden yapılandırma ve sevk etme)

Bu örnekte de görüldüğü gibi psikolojik danışman ve danışan farklı kültürel yapılara sahip olabilir; ancak psikolojik danışmanın bunu gerektiğinde danışana içtenlikle ifade edebilmesi terapötik ilişkinin zarar görmemesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca eğer danışmanın ve danışanın bazı noktalardaki kültürel farklılığı bir problemin çözümünde engel oluşturuyorsa danışanın bu konuyla ilgili başka bir uzmana sevk edilmesi daha yerinde olacaktır. Bu örnek kültürün psikolojik danışma içinde nasıl ortaya çıkabileceğine dair bir fikir sunmaktadır. Ancak kültür psikolojik danışma içinde

çok küçük noktalarda ve zaman zaman fark edilemeyen bir yapıda da kendini gösterebilmektedir. Bu nedenle kültürün psikolojik danışmadaki önemi yadsınamaz.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma değişen dünya ve toplum yapısı ile artık bir zorunluluk halini almıştır. Psikolojik danışman, danışma sürecinde danışanın farklı dünya görüşü ve tutumları olabileceğini kabul etmeli ve bütüncül bir bakış açısıyla psikolojik danışma sürecini yürütmelidir. Aksi halde danışman danışanın kendisiyle tıpa tıp aynı kültüre koymuş olur ki bu da psikolojik danışma ilkeleriyle çelişen bir durumdur. Bu bağlamda psikolojik danışmanın kültüre duyarlı olması etik bir zorunluluk olarak görülmektedir. Ayrıca geleneksel psikolojik danışma kuramlarının genellikle tipik Batılı bireylere göre geliştirildiği belirtilmektedir. Bu noktada özellikle yaş, cinsel yönelim, etnik köken gibi faktörler bakımından özgül danışan gruplarıyla çalışan psikolojik danışmanların kendilerini kültüre duyarlı bir hale getirmeleri gerektiği ifade edilmektedir (Corey, 1996'dan akt. Koç, 2003). Bunun da psikolojik danışmanların kültürün danışmadaki önemini ve kültüre duyarlı olmanın gerekliliğini kavramalarıyla mümkün olabileceği gözükmektedir.

2. DANIŞMA SÜRECİNDE KÜLTÜREL FARKLARDAN DOĞAN GÜÇLÜKLER

Psikolojik danışmada, danışmanlar farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken bazı güçlükler ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan güçlükler nedenlerine göre sınıflandırılmaktadır: Bu güçlükler psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olmak konusundaki tereddütleri, meydana gelen yanlış çıkarım etkisi, psikolojik danışmanın doğası ve felsefi temelleri, fark edilen ya da edilemeyen ön yargılar, danışmanlar tarafından istemsizce yapılabilen mikro saldırganlıklar (microaggressions) gibi psikolojik danışmanlardan veya danışanlardan kaynaklanan faktörlerden oluşmaktadır.

2.1. Psikolojik Danışmandan Kaynaklanan Güçlükler

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olarak psikolojik danışma sürecini yürütmekle ilgili bazı *eksikleri ve korkuları* bulunmaktadır. İlk olarak psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olmayı kendilerini kesin belli kalıba göre davranmaya iten zoraki ve politik bir süreç olarak yorumladıkları ve bu nedenle danışma sürecinde kültürel öğeleri göz ardı ettikleri belirtilmektedir. Bu sebeple psikolojik danışmanların tarafsızlığı ilkesi gereği kültürel konulara pek değinmemek gibi yanlış bir kanı mevcuttur (Leong ve Santiago-Rivera, 1998). Ayrıca danışmanlar bazen danışanların getirdikleri kültürel farklılıkların farkında olsalar dahi bunlara değinmenin işlevsel olmayacağını ve danışanların da bu konudan hoşlanmayacağını düşünmektedir (Barrott, 2014). Danışmanların kültürü göz ardı etmesinin bir diğer sebebiyse bunu bir tür ayrımcılık olarak görmeleri ve psikolojik danışmanın koşulsuz kabul, saygı gibi ilkeleriyle çeliştiğini düşünmeleridir (Kağıtçıbaşı, 1998).

Yanlış çıkarım etkisi (false consensus effect) bireyin toplumun genelinin kendisi gibi düşündüğüne inanması olarak tanımlanmaktadır (Taylor, 1991'den akt. Leong ve Santiago-Rivera, 1998). Bu durum psikolojik danışmada da belli güçlükler oluşturabilmektedir. Eğer psikolojik danışman kendi bakış açısının genel geçer olduğunu düşünürse kendi kültürü dışındaki danışanın dünyasını anlamakta zorlanacaktır. Bunun sonucunda psikolojik danışma süreci küçük bir alana "kapsülendir" (Wrenn, 1962; 1985'ten akt. Pedersen, 1998). *Kapsüllenme (encapsulation)* kavramı bir birey olarak psikolojik danışmanın birçok kültürel varsayımı göz ardı etmesini ifade eder. Bireyler gerçeği gerçek dünyadan çok kendi kültürel perspektiflerinden açıklarlar. Ancak tek kültüre sıkışıp kalmış danışma ortamında psikolojik danışman danışanın kültürünü fark edemeyeceği için danışanın

gerçeklik algısını da anlayamaz. Bunun yanında kapsüllenmiş psikolojik danışmada danışman kendi kültürünü tek gerçek ve meşru bakış açısı olarak kabul eder. Ayrıca kültürel varsayımlarını sürekli nedensiz ve kanıtsız şekillerde pekiştirebilir (Pedersen, 1998). Buna ek olarak her bireyde bir miktar etnik merkezilik tutumu bulunduğu belirtilmektedir. Yani, insanlar kendi kültürlerini diğer kültürlerden üstün olarak görme eğilimindedir. Çünkü tüm insanlar kendi kültürleri içinde yetişmişlerdir. Bu inanç birey farklı kültürleri görmemişse daha da katı olabilmektedir (Triandis, 1994'ten akt. Leong ve Santiago-Rivera, 1998). Psikolojik danışmanların da farkında olmadan etnik merkezci tutumlar sergilemeleri olasıdır. Bu bağlamda etnik merkezilik psikolojik danışmanın kendi kültürel dünyası içinde hapsolmasına yol açabilmektedir. Bunun sonucunda psikolojik danışmanın danışanın kültürünü anlaması ve onun algı dünyasının içine girmesi mümkün olmaz.

Psikolojik danışma ilişkisini kültürel açıdan irdelemeye bir örnek ile devam edelim; eşcinsel olduğunu söyleyen ve bundan dolayı ailesiyle ilgili sorunlar yaşayan bir ergen danışanın okul psikolojik danışmanına başvurduğunu varsayalım. Genellikle ebeveynlerin bu duruma tepkisi pek olumlu olmayacaktır; çocuklarını bu durumun olası olumsuz sonuçlarıyla ilgili bilgilendirip eşcinselliğin bir seçim olduğunu varsayarak bu durumdan vazgeçirmeye çalışacaklardır. Öte yandan psikolojik danışman, mesleğinin ilkeleri gereği her bireye saygılı olması gerektiğini hatırlayacak ve bu danışana da saygı göstermeye çalışacaktır. Ancak kendi kültürü içerisinde kapsüllenmiş bir psikolojik danışman danışanına saygı gösterdiğini zannetse ve kendini buna inandırmaya çalışsa da danışanına saygı göstermekte zorlanabilecektir. Çünkü psikolojik danışman eşcinselliğin “ayıp-iğrençlik” olarak görüldüğü bir kültürde doğup yaşamını sürdürmektedir ve kişisel inancı da bu yöndedir. Bu durumda psikolojik danışman kendi kültürüne kapsüllenmiş bir şekilde yanlış çıkarım etkisi altında kalacaktır. Ayrıca teoride ne kadar danışanına saygı göstermesi gerektiğini bilse de bunu uygulamaya dökemeyecektir; uygulamaya dökemediği için de danışanla yapıcı bir psikolojik danışma ilişkisi kuramaz. Danışan psikolojik danışmanın sözel olarak ifade etmese de sözel olmayan ifadelerinden kendisini yadırgadığını ve hatta yargıladığını anlar. Bu nedenle psikolojik danışma sürecindeki en önemli öge olan terapötik ilişki telafisi güç bir yara almış olacaktır.

Öte yandan saygı ve koşulsuz kabul psikolojik danışmanın temel ilkelerinden olsa da psikolojik danışmanların da bir kültür içinde yetişmiş ve var olan insanlar olduğu düşünüldüğünde bunu uygulamak her zaman kolay olmamaktadır. Söz gelimi bir psikolojik danışman kültürel açıdan eşcinselliğe karşı olabilir ve buna sıcak bakmayabilir. Ancak bu konudaki ön yargılarına ilişkin içgörü sahibi olması önem arz etmektedir. Ön yargılarının farkında olan bir psikolojik danışman danışanlarına zarar vermemek adına danışanlarını farklı meslektaşlarına sevk edebilir. Bir diğer yol ise, ön yargılı olduğunu düşündüğü danışan grubuyla çalışırken süpervizyon yardımı almak olacaktır. Bu sayede danışanına verdiği tepkilerin nerelerde yoruma kaydığını, nerelerde yargı içerdiğini, ön yargılarının yüz ifadesine ya da beden diline yansıyor yansımadığını ve danışanıyla nasıl daha kültüre duyarlı oturumlar gerçekleştirebileceğiyle ilgili geri bildirimler alabilir.

Psikolojik danışman kendi kültürüne sıkışıp kalmasa bile psikolojik danışmanın tarihsel olarak bir kültür etrafında şekillendiği ifade edilmektedir. Psikolojik danışmanın kökenlerini Batı felsefesinden aldığı ve Batıda ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu yönüyle psikolojik danışma bireyci toplumlara has varsayımlara sahiptir (Barrott, 2014; Bektaş, 2006; Kağıtçıbaşı, 2000; Kağnıcı, 2019; Pedersen, 1998). Bunlar arasında danışanın kendi psikolojik sağlığıyla ilgili sorumluluk alması ve bireysel çözümler üretmesi vardır. Eğer ki danışan Batı kültürüne uzak bir yapıdaysa psikolojik danışmada kültürel güçlükler yaşanması olağandır. Örneğin, kimi kültürlerde danışma yardımı almak birey için bir güçsüzlük göstergesi olarak görülürken, kimi kültürlerde danışanların güçsüz yönlerini

söyleyip danışmada ağlaması bir utanç sebebi olarak görülebilmektedir (Barrott, 2014). Burada ortaya çıkan temel problemlerden biri de psikolojik danışmanların psikolojik danışmanın temel aldığı kültür olan Batı kültürünü koşulsuz olarak doğru kabul etmeleridir (Corey, 2001'den akt. Bektaş, 2006). Bu durumda danışanın içinde bulunduğu kültürel öğeler göz ardı edilebilmekte veya danışan psikolojik açıdan sağlıklı bulunmayabilmektedir. Örneğin Batı kültüründe bireyin kendi başına olması, bireysel özgürlüğü ve sınırlarını oluşturması teşvik edilirken Doğu kültüründe birileriyle birlikte var olma, sevdikleri için fedakarlıkta bulunma gibi değerler daha öne geçmektedir. Türkiye'de metropol bir şehirde hizmet veren bir psikolojik danışman köyden gelen danışanın ailesinden yeterince ayrışamamış ve bağımsızlığını elde edememiş olduğunu düşünebilir. Ancak danışanın yetiştiği köy kültüründe bu istendik bir durumdur. Eğer burada danışman danışanın ailesine “fazla bağımlı” olduğu çıkarımını yapıyorsa hem danışanı yargılamış hem de kültür faktörünü göz ardı ederek sorunun kavramsallaştırılmasında bir probleme yol açmış olur. Psikolojik danışmanlar bu noktada danışanlarının kültürü ile danışma felsefelerinin ne kadar uyduğu farkında olmalı ve buna göre süreci uyarlayabilmelidirler (Barrott, 2014; Erdur-Baker, 2007). Bu örneğimizdeki danışanın ihtiyacı; köy ve kent kültürü bağlamında ilişkileri, yaşadığı güçlükleri, o güne değin kullanmakta olduğu ve potansiyel çözüm yollarını keşfetmek olacaktır. Bu ihtiyaçları karşılamak için uygun ortamı yaratacak olan psikolojik danışmanın bu yolculuktaki rolü, danışanın haklı ya da haksız olduğu yargısına girmeden, onun yaşamına müdahale etmeden, onu içtenlikle anlamaya çalışmak olacaktır.

Farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken danışma sürecini zorlaştıran faktörlerden biri de psikolojik danışmanın *ön yargılı olmasıdır*. Farklı kültürlerden bireylerle iletişim kurmanın stres verici olduğu ve bu stresin sebep olduğu bilinmezliği yok etmek için ön yargının kullanıldığı ifade edilmektedir (Berry, 2015; Pedersen, 1998; Utz, 2015). İki tür ön yargı olduğu belirtilmektedir (Hare-Mustin ve Marecek, 1988'den akt. Kağıtçıbaşı, 1998). İlki *alpha yanılıgıdır (alpha bias)*: Bu bireyin iki kültür arasındaki farkı olduğundan daha büyük görmesini, yani abartmasını ifade eder. Birey kendi kültürüne her yönden pozitif bakarken karşı tarafın kültürüne negatif bakar. Yani, çifte standart söz konusudur. Türk psikolojik danışmanın Suriye'den gelen danışanın kültürel davranışlarını sağlıklı ve geri kalmış olarak görüp değiştirilmesi gerektiğini düşünmesi buna bir örnektir. Şüphesiz her iki kültürün de olumlu ve olumsuz yanları vardır. Ancak alpha yanılıgına sahip bir danışman Batı kültürünü tümünden olumlu görmeye Doğu kültürünün ise toplulukçu yapısını, sıkı aile bağlarını, insan ilişkileri vs. tümünden olumsuz ve sağlıklı görmeye meyilli olacaktır. İkinci tür ise *beta yanılıgıdır (beta bias)*: Burada birey iki kültür arasında fark olmadığını ve olsa bile bu farkın önemsiz olduğunu iddia eder. Bu anlayış “Hepimiz insanız. Geldiğimiz yer ve gideceğimiz yer aynı.” bakışını yansıtmaktadır. Bu düşünüş tarzı dışarıdan bakılınca çok insancıl ve cezbedici bir anlayış olarak görülebilmektedir. Ancak bireyin kendine özgürlüğü ve biricikliği göz ardı edildiği için bu anlayışın sakıncalı olduğu vurgulanmaktadır. Psikolojik danışmanın lezbiyen olduğu için toplumdan dışlandığını belirten bir danışana “Bence insanların değerini belirleyen cinsel yönelimi değildir, bunun önemli olduğunu düşünmüyorum.” demesi beta yanılıgına örnektir. Burada danışmanın kendini açması samimi ve iyi niyetli olabilir; ancak danışanıla arasındaki kültür farkını görmezden gelmiş ve bu nedenle istemeden de olsa danışanın gerçekçi sorunlarını göz ardı etmiştir. Psikolojik danışmanların beta yanılıgına insancıl bir tutum benimsedikleri için düşme eğiliminde oldukları vurgulanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1998); danışmanların bu noktayı gözden kaçırmamaları gerekmektedir.

Sue vd. (2007) psikolojik danışmanların farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken psikolojik danışma sürecinde terapötik ilişki kurulmasını güçleştiren faktörlerden biri olarak *mikro saldırganlık (microaggression)* üzerinde durmuşlardır. Mikro saldırganlığın günlük yaşamın içinde otomatik bir hal aldığı, zaman zaman sözel olmayan şekillerde de ifade edilebildiği ve çok kolay bir biçimde fark

edilemeyen bir yapısı olduğu vurgulanmaktadır. Mikro saldırganlık üçe ayrılmaktadır: açık mikro saldırganlık, mikro aşağılama ve mikro yok sayma. *Açık mikro saldırganlık* amaçlı ve kasti olarak yapılan eylemlere işaret etmektedir. Burada karşı taraf toplumun genelinden daha aşağı bir birey olarak görülür ve bu tutum isim takma, dalga geçme, küfretme gibi çeşitli yollarla ifade edilir. Bunu kasıtlı yapan birey mikro saldırganlık davranışını sergilemek için kendisi için güvenli karşı taraf içinse daha az güvenli bir bağlamın oluşmasını kollar. Bir erkeğin bir kadına “Saçı uzun aklı kısa” demesi buna örnek olarak gösterilebilir. *Mikro aşağılamada* ise karşıdaki insana yönelik açıkça ve bilinçli bir mikro saldırı söz konusu değildir, daha çok dolaylı yoldan ifade edilen ve bilinçsizce yapılan bir aşağılama vardır. Bir bireyin görme engelli olan ve bir iş yerinde çalışan bir bireye “Görmemenize rağmen çok iyi yerlere gelmişsiniz.” demesi buna bir örnektir. Buradaki dikkat çeken nokta verilen mesajın bilinçsizce, düşüncesizce ve duyarlılıktan uzak bir biçimde oluşturulmasıdır. Birey bu sözü engelli kişiyi takdir etmek için söylemiş olabilir; ancak cümlenin derininde aşağılayıcı bir anlam yattığı için sözün muhatabı rencide olabilmektedir. *Mikro yok saymada* ise mikro saldırıların hedefindeki birey ya da grubun bu saldırılara maruz kalması görmezden gelinir, şikayetleri anlaşılabilir ve sanki öyle bir durum yokmuş gibi davranılır. Mikro saldırılara hedef olan bireye “Hepimiz insanız” demek buna bir örnektir.

Buna ek olarak mikro saldırıların dört temel özelliğinin bulunduğu ifade edilmektedir. İlki kültürel gerçeklerin çatışma durumudur. Bu durumda iki farklı gruba mensup bireylerin mikro saldırganlıkla ilgili farklı düşünceler içerisinde olması söz konusudur. Buna örnek olarak bir Türkün Kürtlere dair ya da bir Kürtün Türklere dair herhangi bir ayrımcılık ve dışlama durumunun olmadığını ifade etmesi; ancak her iki gruba mensup bireylerin bu konuda ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve kötü muamele gördüklerini belirtmeleri verilebilir. İkinci özellik, mikro saldırıların genelde görünmez bir biçimde meydana gelmesidir. Bunun altında yatan faktörlerin ise mikro saldırganlığın çok otomatik bir biçimde ortaya çıkmasının ve gündelik hayatta çok sık meydana geldiği için normalleştirilmesinin olduğu ifade edilmektedir. Mikro saldırıların diğer bir özelliği ise saldırıyı gerçekleştiren bireyler tarafından mağdurların bu olayları çok büyüttüğünün ve fazlasıyla hassas olduklarının düşünülmesidir. Dördüncü özellik ise mikro saldırıya maruz kalanların verecekleri tepki konusunda kararsız olmalarıdır. Kimisi ne diyeceğini bilemezken, kimisi daha fazla zarar görmemek için görmezden gelmekte ve kimisi de başka bir yerde farklı bir bireye tepkisini ölçüsüz ifade etmektedir (Sue vd. 2007).

Hook vd. (2016) tarafından yapılan araştırma mikro saldırganlığın psikolojik danışma sürecinde sanıldığından daha sık görüldüğünü ortaya koymaktadır: Araştırmaya katılan danışanların %81’i psikolojik danışma sürecinde en az bir kere mikro saldırganlıkla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak karşılaşılan mikro saldırganlıkların genelde bilinçsiz gerçekleştiği belirtilmiştir. Bu bağlamda psikolojik danışma süreci için çalışılması gereken mikro saldırganlık türleri açık mikro saldırganlık değil; mikro aşağılama ve mikro yok saymadır. Örneğin psikolojik danışman engelli bir bireye “Çok fazla engelle karşılaştınız, yine de yılmadınız ve başarıyı yakaladınız.” gibi bir cümleyi cesaretlendirmek adına söylemiş olabilir (Kağnıcı, 2019). Ancak bu cümle mikro aşağılamaya girer ve psikolojik danışman bunu farkında olmadan yapmıştır. Başka bir örnekteyse Alevi bir danışanın inancından ötürü ayrımcılığa maruz kalmasından yakınmasına psikolojik danışmanın “Tüm insanların eşit olduğunu düşünüyorum. Bence hiçbir inanç diğerinden üstün değil.” gibi bir cevap vermesidir. Bu cevap psikolojik danışman tarafından iyi niyetle verilmiş ve saydam bir kendini açma örneği olarak düşünülmüş ve geliştirilmiş olabilir. Ancak bu noktada psikolojik danışman farkında olmadan mikro yok sayma davranışı sergilemiş olmaktadır. Çünkü danışanın inancından ötürü maruz kaldığı ayrımcılık görmezden gelinmiş ve sanki öyle bir sorun yokmuş gibi davranılmıştır. Ancak danışman

için danışanın inancı sorun olmasa da danışma odasının dışındaki dünyada bu sorun danışan için devam edecektir. Danışmanın sorunu görmezden gelmesinin bir diğer nedeninin ise danışanıla arasındaki farklara odaklanmaktan korkması; bu nedenle farkları en aza indirmeye çabalayarak ortak yönler vurgu yapmak istemesi olabilir. Bunun danışanın üzerindeki etkisinin de pek olumlu olması beklenemez. Çünkü Barrott'a (2014) göre psikolojik danışmada farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken yaygın kanının aksine ortak yanlara odaklanmak değil, danışanla aralarındaki farkları açıkça konuşabilmek daha etkili olan bir yöntemdir. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi farklı bir kültürden gelen, Alevi olduğu için ayrımcılığa maruz kaldığını ifade eden bir danışana psikolojik danışmanın kendini açması da işlevsel olabilir:

Danışman: Açıkçası senin inancın hakkında çok fazla bilgiye sahip olduğumu söyleyemem. Bunun yanında içinde bulunduğun koşulları ve maruz kaldığını düşündüğün ayrımcılığı anlamak için çaba gösteriyorum. Danışmamızla ilişkili olduğunu düşündüğün noktalarda inancınla ve kültürünle ilgili bilgi sahibi olmak isterim. Böylelikle ben de seni daha fazla tanıma şansına sahip olurum. (Kendini açma, saydamlık)

Danışan: Tabiki paylaşmak isterim. Bunu sormanız bile beni şaşırttı ve mutlu etti.

Burada danışman bir eksiği hakkında danışanı saydam bir şekilde bilgilendirmiş ve bir kapı aralayıcı kullanmıştır. Danışan ise günlük hayatta insanların kendisine inancıyla ilgili soru bile sormadan yargılamasından yakınmaktadır. Bu nedenle danışmanın kendisinden bu konuda bilgi almak istemesine sevinmiş ve anlatmaya yönelik motive olmuştur.

Farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken danışmanın kendi kültürünü temel alarak danışmayı yürütmesi temel bir yanılgıdır. Diğer taraftan danışmanın danışanın kültürüne duyarlı olmaya çalışırken danışanı o kültür ile ilgili genellemelere göre değerlendirmesi de fark edilmeyen bir yanılgıdır. Çünkü danışanı o kültürün tam olarak bir yansıması olarak görmektedir; ancak bu mümkün değildir. Her birey kültüründen etkilenmesine rağmen biricik bir yapıya sahiptir (Kağmcı, 2019). Diğer bir deyişle bir toplumun içindeki tüm bireyler o kültürün tüm özelliklerini sergileyebilir. Farklı kültürlerden gelen bireyler kendi kültürlerinden bazı özellikleri aldıkları gibi farklı kültürlerle ait özellikleri de taşıyabilir. Bu bağlamda birey kendine özgü bir kültür meydana getirmektedir (Maruyama, 1998). Örneğin danışman, yıllarca Erzurum ilinin bir köyünde yaşamış danışanın aile bağlarının çok kuvvetli olduğunu ve karar alırken genelde başkalarıyla bir sonuca ulaştığını geldiği ilin kültürü ve yaşam yeri doğrultusunda tahmin edebilir. Bunu varsayarak danışma sürecini yürütebilir. Ancak danışan tam olarak o kültürü yansıtmıyor olabilir: yalnızlığı daha çok seven ve özerk bir şekilde kendi kararlarını alabilen bir yapısı olabilir. Burada psikolojik danışman hipotezde bulunmamış, varsayımda bulunmuş olacaktır. Ancak psikolojik danışmanın varsayımlara dayanarak danışma sürecini yürütmesi danışanları ile terapötik işbirliğini bozacaktır.

Varsayım ve hipotez farklı kavramlardır. Varsayım, bir çalışmada veya araştırmada peşinen kabul edilen bilgilerdir. Öte yandan hipotezin mevcut bilgilerden yola çıkarak geliştirilen ve sınanması sonucu doğrulanabilen veya çürütülebilen bilgileri yansıttığı ifade edilmektedir (Baloğlu, 2006). Yukarıdaki örnekte danışman baştan danışanın içinde bulunduğunu düşündüğü kültüre göre değerlendirmekte ve onu bir kalıba sokmaktadır; bu bir varsayımdır. Öte yandan psikolojik danışmanların danışma sürecinde hipotez geliştirmeleri gerekmektedir; bu hipotezler çürütülebilir veya doğrulanabilir. Bu bağlamda danışman danışanın kültürünü bir bilgi parçası olarak düşünmeli ancak danışanın yaşamından bilgilerle eşleştiği ölçüde geçerliğini kabul etmelidir; danışanın içinde bulunduğu kültüre göre peşinen yargıya varmamalıdır.

2.2. Danışandan Kaynaklanan Kültürel Güçlükler

Psikolojik danışma sürecinde benzer ya da farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken danışan kaynaklı olan güçlükler de bulunmaktadır. *Kültürel aktarım (cultural transference)* bu güçlükler arasındadır. Kültürel aktarım, grup içi (*intraethnic*) ve gruplar arası (*interethnic*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Grup içi kültürel aktarım danışan ve psikolojik danışmanın benzer kültürel gruba mensup olduğu durumları ifade etmektedir. Grup içi kültürel aktarımın dört şekilde ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir: İlki, danışanın psikolojik danışmanı idealize ederek “*her şeyi bilen, bilge*” bir kişi konumunda görmesidir. İkincisi, genellikle danışan ve psikolojik danışman azınlık kültürüne mensup olduğunda ortaya çıkan, danışanın psikolojik danışmanı kültürüne “*ihane etmek*”le suçladığı durumdur. Bu durumda danışanın psikolojik danışmanın başarısını kıskanması ve bunu psikolojik danışmanın kültürüne sadık kalmayıp baskın kültürü benimsemesine bağlaması söz konusudur. Roman bir danışanın Roman bir psikolojik danışmanın kendisiyle empati kurmaya çalışmasına “Siz beni anlayamazsınız, hayatınızın herhangi bir döneminde benim yaşadığım mahallede oturduğunuzu sanmıyorum.” şeklinde tepki göstermesi buna örnek olarak gösterilebilir. Bir diğer grup içi kültürel aktarım türü ise danışanın *öz-ırkçılık (the autoracist)* yapmasıdır. Öz-ırkçılık durumunun genelde etnik ön yargılara maruz kalan kültürel gruba mensup danışanlarda görüldüğü ifade edilmektedir. Burada danışan kendi kültürüne karşı olumsuz duygular beslemektedir ve aynı kültüre mensup bir psikolojik danışman ile çalışmak istememektedir. Grup içi kültürel aktarımın son türü ise danışanın *ambivalans* duygular yaşaması; yani psikolojik danışmana karşı zıt duygular hissetmesi olarak ifade edilmektedir. Burada danışanın danışma sürecinin başlarında psikolojik danışmanı aynı kültüre mensup olmasından dolayı güven duyması söz konusuysen, daha sonra danışmanı kültürel olarak fazla benzerliği olması danışanı tedirgin etmeye başlar (Comas-Diaz ve Jacobsen, 1991).

Danışan ve psikolojik danışmanın farklı kültürel altyapılara sahip oldukları durumda ise gruplar arası kültürel aktarımın ortaya çıkma riski olduğu ifade edilmektedir. Psikolojik danışma sürecinde gruplar arası kültürel aktarım dört şekilde görülebilir. İlk durumda danışanın psikolojik danışmanı ile arasındaki sosyal güç farkından dolayı psikolojik danışmanına *aşırı uyum göstermesi* ve *arkadaşça davranması* söz konusudur. Bu durumda danışan psikolojik danışmanı ile kendisini eşit bir statüde konumlandırmaya çalışmaktadır. Bir diğer gruplar arası kültürel aktarım türü ise danışanın psikolojik danışmanı ile arasındaki kültürel farklılıkları *inkar* etmesidir. Danışan böyle bir durumda kültürel farklılıkları konuşmaktan kaçınır. Bu durum danışanın oturumlara kültürel öğeleri getirmemesinden dolayı psikolojik danışma sürecinde sorunun tam olarak kavramsallaştırılamamasına ve çözüm metotlarının kısır kalmasına yol açabilir. Gruplar arası kültürel aktarımın bir diğer türü ise danışanın psikolojik danışmanına farklı kültürel yapıya sahip olduğu için yeterince *güven duymaması* ve bu nedenle kendisini anlaşılmamış hissetmesidir. Bunun sonucunda danışan psikolojik danışmanı sürekli kendisini anlayıp anlamadığına yönelik kontrol etmektedir. Son olarak danışanın farklı kültürlerden psikolojik danışmanlarla çalışırken *ambivalans* yaşayabileceği ifade edilmektedir. Bu durumda danışan psikolojik danışmanına yönelik hem olumlu hem de olumsuz duyguları aynı anda barındırmaktadır (Comas-Diaz ve Jacobsen, 1991). Kültürel aktarım gruplar arası veya grup içi olarak ayrılırken ırksal bileşenler temel alınmıştır. Ancak bu gruplandırma aynı anlamı paylaşan, benzer davranış örüntüleri sergileyen ve bir kültür ifade eden her grup için geçerli olabilir.

Psikolojik danışmanların benzer ya da farklı kültürel yapıya sahip danışanlarla çalışırken bu aktarım çeşitlerinin farkında olmaları kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinin daha sağlıklı yürütülebilmesi açısından önem arz etmektedir. Örneğin, düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen bir danışan, danışmanının kendisinden daha yüksek bir sosyo-ekonomik düzeyde olduğunu fark etmesi

sonucu güç dengesizliği hissedebilir. Bu nedenle danışmanı ile aralarındaki güç dengesizliğini ortadan kaldırmak adına oturumlara geç gelme, danışmanı tarafından verilen uygulamaları zamanında yapmama, sık sık danışmanın sözünü kesme gibi direnç davranışları gösterebilir. Burada danışan önceki yaşam deneyimlerinde danışmanını “zengin patron”uyla özdeşleştirmiş ya da ekonomik olarak kendini bulunduğu çevreden dışlanmış hissettiği için böyle bir aktarım ortaya çıkmış olabilir.

Umucu ve Voltan Acar (2011) grupla psikolojik danışma sürecinde ortaya çıkan bazı direnç öğelerinin kültür temelli olduğunu belirtmektedir. Örneğin, Türk kültüründe grupla psikolojik danışma sürecinde danışmanın fiziksel temas içeren veya rol yapmayı gerektiren etkinlikler vermesinin danışanlardan alacağı olumlu dönütü azaltacağı ifade edilmektedir. Çünkü Türk kültüründe dokunmanın bir tehdit olarak algılandığı belirtilmektedir. Öte yandan psikolojik danışmanın temel felsefesinin Batı kökenli olduğu düşünüldüğünde (Barrott, 2014; Bektaş, 2006; Kağıtçıbaşı, 1998, 2000; Kağnıcı, 2019; Pedersen, 1998) kültürel öğelerin bir direnç göstergesi olarak yanlış değerlendirilme ihtimali ortaya çıkabilir. Örneğin, kimi kültürlerde danışma yardımı almanın bir güçsüzlük, acizlik olarak algılandığı ifade edilmektedir (Barrott, 2014). Bu bağlamda böyle bir kültürel yapıya sahip danışanla çalışırken danışanın utanması ve başlangıçta fazlasıyla suskun olmasını bir direnç göstergesi olarak değil, kültürel yapıdan kaynaklanan bir problem olarak değerlendirmek psikolojik danışman açısından daha doğru olacaktır. Örneğin, danışanların mahrem konularını psikolojik danışmanlara açarlarken yüzeysel paylaşımlar yapmalarının bir direnç ögesi olduğu ifade edilmektedir (Özer, 2017). Öte yandan kolektivist kültürlerde danışanlar bazı konularda yoğun utanç duygusu yaşayabilmekte; bu nedenle paylaşım yapmakta zorlanabilmektedir. Psikolojik danışman tarafından bu durumun direnç ögesi olarak yorumlanması danışanın kültürel yapısı göz ardı edilerek danışanın içinde bulunduğu durumun yanlış değerlendirilmesine yol açabilir.

3. KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMAN YETERLİLİKLERİ

Bir psikolojik danışmanın kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecini yürütebilmesi için bazı yeterliliklere sahip olması gerekmektedir. Sue, Arredondo ve McDavis (1992) kültüre duyarlılıkta bir psikolojik danışmanın üç boyutta yeterlilik göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır:

1. *Farkındalık Boyutu:* Psikolojik danışmanlar kendi ön yargılarının, görüşlerinin, kişisel değerlerinin ve insan davranışlarına ilişkin varsayımlarının farkında olmalıdırlar. Bu bağlamda psikolojik danışmanlar danışma sürecine getirdikleri kültürel öğeleri ve bunların danışma sürecine ne gibi etkilerinin olabileceğini bilebilirler.

2. *Bilgi Boyutu:* Psikolojik danışmanlar danışanlarıyla aralarındaki görüş farklılıklarının farkına varıp bu farkları doğal olarak görmelidirler. Kendi bakış açılarından farklı düşünce tarzlarının da olabileceğini unutmayarak danışanlarıyla bunları paylaşabilmeli ve danışanlarının yaşam felsefelerini anlamak için aktif çaba gösterebilmelidirler.

3. *Beceri Boyutu:* Psikolojik danışmanlar farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken yerinde, uygun ve duyarlı yöntemler kullanarak danışma sürecini danışanın değerlerine ve kültürüne uygun bir şekilde yapılandırabilmelidirler. Bunun yanında psikolojik danışmanların farklı kültürlerdeki danışanlarla çalışırken benimsedikleri kuramsal yaklaşımın ne gibi avantaj ve dezavantajları olabileceğini hesaba katmaları gerekmektedir (Erdur-Baker, 2007). Örneğin, Türk kültüründe rol yapma pek geçerliliği olan bir yöntem değildir. Bu tekniği uygulayan psikolojik danışmanlar bu teknikten bekledikleri olumlu etkiyi alamayabilirler. Bu nedenle bu teknik yerine alternatif teknikler

düşünmenin daha yerinde olabileceği belirtilmektedir (Büyükşahin Çevik, 2014; Yorgun ve Voltan Acar, 2014).

Sue, Arredondo ve McDavis (1992) farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken danışmanların sahip olmaları gereken üç yeterlilik boyutunun üç alt boyutu olduğunu ve bu üç alt boyutun da birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu vurgulamaktadır. Bu boyutlardan ilki *tutum ve inanç alt boyutudur*. Bu boyut psikolojik danışmanın danışmaya getirdiği yargılarının ve kültürel öğelerinin farkında olmasını ifade eder. Her ne kadar psikolojik danışmanlar danışmaya subjektif öğelerinden arınmış olarak geldiklerini ifade etseler de ister istemez kendi kişiliklerinden ve düşüncelerinden parçaları danışmaya getirebilirler. Buradaki önemli nokta bunu inkar etmek ve yokmuş gibi davranmak değil, bunun farkında olmak ve buna göre bilinçli davranmaktır (Barrott, 2014; Corey, 2001'den akt. Bektaş, 2006). İkinci önemli boyut ise *bilgi alt boyutudur*. Bu boyut psikolojik danışmanın öncelikle kültürün toplumsal yapıların işleyişinde, kişiliğin şekillenmesinde, iş seçiminde, yardım davranışları arama eğiliminde ve şeklinde, iletişim kurma biçiminde ve psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkmasında ne gibi etkileri olabileceğini bilmesini içerir. Bunun yanında psikolojik danışmanın kendi yaşadığı toplumdaki azınlık gruplarının aile yapıları, iletişim kalıpları, maruz kaldıkları ve sahip oldukları ön yargıları, sosyopolitik konumu, inanç sistemi vb. birçok konuda bilgi sahibi olması farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken sahip olunması gereken temel yeterliliklerdendir. Psikolojik danışmanlar için farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken yeterlilik kazanılması gereken üçüncü boyut ise *beceri alt boyutudur*. Bu boyutta öncelikli olarak psikolojik danışmanın gereken eğitimi almış olması gerekmektedir. Bunun yanında psikolojik danışmanın çalıştığı danışanın sözlü ve sözsüz mesajlarındaki kültürel öğeleri fark edebilmesi sahip olması gereken önemli bir özelliktir. Ayrıca psikolojik danışmanın danışanın davranışlarını o kültür içinde açıklaması ve o kültüre göre davranışının uygun olup olmadığını analiz etmesi yerinde olacaktır.

Danışmanların farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken bu üç alt boyuttan birinde eksiklik yaşamaları süreci aksatabilmektedir. Psikolojik danışman tutum ve inanç alt boyutunda yeterli olabilir; kendi ön yargılarının farkına varabilir, ancak eğer bilgi alt boyutunda yetersizse danışanın kültürünü bilmediği için farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken zorlanacaktır. Örneğin danışman dindar insanlara karşı bir ön yargıya sahip olduğunun bilincinde olabilir. Ancak farklı cinsiyetten dindar bir danışanın inancından dolayı kendisiyle tokalaşmayacağını bilmemesi nedeniyle bu durumu anlamlandırmakta güçlük çekebilir. Başka bir ihtimal ise psikolojik danışmanın tutum-inanç ve bilgi alt boyutlarında yeterli olup beceri alt boyutunda yetersiz olmasıdır. Bu noktada danışman yaklaşımını, tekniklerini ve danışma sürecini danışanın kültürüne göre ayarlayamayacağı için danışma oturumlarında bazı zorluklar yaşayabilir. Örneğin otoriter bir kültürden gelen bir danışanla çalışan demokratik kültüre sahip bir danışman, danışanın kendisinden sorunlarının çözümünde daha aktif rol oynamasını beklediğini bildiği halde bunu başaramayabilir. Bu noktada danışma sürecinde aksaklıklar çıkabilir. Kısacası, psikolojik danışmanların farklı kültürden bir danışanla çalışırken yeterliliğini tam anlamıyla sağlaması için üç alt boyutta da yetkinleşmesi gerekmektedir.

Triandis'e (2002) göre danışanın dil haznesi, danışanın kültürünü anlamak ve buna uygun tepki vermek için önemli bir kaynaktır. Buradaki dil danışanın kullandığı kişisel dil ve o kültüre mensup bireylerin kullandığı kolektif dil olabilir. Bu bağlamda danışanın dil örüntüleri danışmana ipucu verebilmektedir. Evrensel bir duygu olan üzüntünün kelime olarak karşılığının Tahiti dilinde bulunmaması buna bir örnektir. Bu psikolojik danışmana Tahiti kültüründe üzüntünün pek ifade edilmeyen ve onaylanmayan bir duygu olduğu ipucunu verir (Kavcıoğlu, 2015). Bu bağlamda psikolojik danışmanın farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken danışanın kullandığı dil hakkında

bilgi sahibi olması danışma sürecini kolaylaştırması açısından önemlidir. Dilin psikolojik danışmadaki bir diğer işlevinin de karşılıklı anlam yaratması olduğu ifade edilmektedir. Danışanın kullandığı dile yabancı olunması durumunda terapötik dilin her iki taraf için de aynı anlamı ifade ettiğinden emin olunmalıdır. Bu bağlamda danışmanın danışanın dili hakkında bilgili olması terapötik sürece atfedilen ortak anlamı oluşturmak için önemlidir (Kağıtçıbaşı, 1998).

Psikolojik danışmada kültürün dile yansımalarından biri kültürümüzdeki grupla psikolojik danışma uygulamaları esnasında bazı danışanların kendilerinden bahsederken sık sık “ben” yerine “biz” ifadesi kullanmalarında görülebilmektedir. Kültürümüzün kolektivist yönü düşünüldüğünde bu anlaşılabilir bir durumdur. Bu yapıda olan kültürlerde bireylerin “ben” ifadesini seçmesi istenilmeyen-onaylanılmayan hatta eleştirilen bir tarz olarak, bencilliğin, “kendini beğenmişliğin” bir işareti gibi görülebilmektedir. Öte yandan psikolojik danışmanlar danışanlarının kendi duygu, düşünce ve davranışlarının sorumluluğunu almaları için “ben” ifadesini kullanmalarını sağlamaya çalışırlar. Ancak yıllardır bu dil kalıbına alışmış biri için “biz” yerine “ben” ifadesini kullanmak pek de kolay olmayacaktır. Psikolojik danışmanlar danışanlarına içerik ve duygu yansıtmaları yaparlarken seçtikleri ifadelerle danışanların bu söylem farkını ayırt etmelerine kılavuzluk ederler. Aşağıdaki psikolojik danışma grubundan örnek bir diyalog danışma sürecinde kültürün dil faktörünü belirtmektedir.

Danışan (kadın ve heteroseksüel): *Sevgilimiz bir kadınla görüşmeye gittiğinde tabiki kıskanırız.*

Danışman: *Erkek arkadaşın başka bir kadınla buluştuğu için kendini huzursuz hissediyorsun. (Problemin kişiselleştirmesi, danışan odaklı olma)*

Psikolojik danışman bir yandan da danışma sürecinin başlangıç, geçiş ve çalışma evrelerinde kullandığı ifadelerle danışanlarına model olur.

Danışan (eşiyle aralarının kötü olmasından yakınır): *Artık sabrım taşı. Sürekli tartışıp duruyoruz. Çok mutsuzuz. Ne yapacağımızı bilmiyoruz. Her gün birbirimizi yeniden görmek bile suratlarımızın düşmesine sebep olabiliyor.*

Danışman: *Sen bu konuda ne hissediyorsun? (Danışan odaklı olma)*

Öte yandan grupla psikolojik danışma sürecinde danışanlar birbirleriyle konuşurken edilgen ifadeler kullanabilirler. Bu da “ben” ifadesine yabancılığın bir göstergesi olabilir. Aşağıdaki örnekte danışman danışanın ifadesini danışma sürecine uygun hale getirmeye çalışmaktadır:

Danışan (başka bir danışana): *Söylediklerin karma karışık. Hiç anlaşılmıyor.*

Danışman: *Aslı, Ahmet'in söylediklerini anlamlandıramadığını mı söylemek istiyorsun?*

Bazen de danışanlar “biz” ifadesini olumlu bir şeyi vurgulamak için söyleyebilirler. Bu noktada kolektivist kültürlerde duyguları belirtmek utanç kaynağı olabileceği için “ben” ifadesi kullanılmamış olabilir. Aşağıdaki örnekte danışman grupla psikolojik danışma sürecinde bu durumu süreci olumsuz yönde etkileyen bir şey olarak yorumlamadığı için müdahale etmemiştir:

Danışan: *Size bu süreç boyunca bize karşı gösterdiğiniz samimiyetten ötürü teşekkür ederiz. Samimiyetiniz kendimizi daha rahat hissetmemizi sağladı.*

Danışman: *Böyle düşünmene sevindim. Ben de sana teşekkür ederim.*

Farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken psikolojik danışmanlar danışanlarının dünyasını daha iyi anlayabilmek için danışanlarının kültürel normları hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Normlar danışanın davranışının dışsal bir değerlendirmesi olup o kültürde kabul görüp görmediği hakkında

danışmana bilgi verir. Homojen toplumlarda kültürel normların heterojen yapıya sahip toplumlara göre daha sıkı ve katı olabileceği vurgulanmaktadır. Danışman bu noktada kendi kültürüne uzak bir danışanla çalışabilir, ancak danışanın kültürel normlarını ve bu normların danışan üzerindeki etkisini yadırgamamalıdır (Triandis, 2002). Örneğin danışanın içinde bulunduğu kültür ataerkil olabilir ve bir kadın danışan eve geç saatte gelip babasına haber vermediği için suçluluk duyabilir. Cinsiyet ayrımcılığının daha az yaşandığı bir kültürden gelen psikolojik danışman bunun neden sorun olduğunu anlamakta güçlük çekebilir. Bu bağlamda danışanın kültüründeki normlar hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir. Aşağıda bu farklı normlara sahip bir danışan ve danışman diyalogu bulunmaktadır:

Danışan: *Babama haber vermeden erkek arkadaşım ile buluştum. Babama yalan söylemek zorunda kaldım. Kendimi çok kötü hissediyorum.*

Danışman: *Babana haber vermedin, çünkü?* (Konuşmaya açık davet)

Danışan: *Çünkü beni öldürürdü!...*

Danışman (Şaşırılmış bir biçimde): *Nasıl???*

Burada danışman o kültüre yabancı olduğu için danışanın babasının neden o kadar sert tepki vereceğini anlamlandıramamıştır. Bu noktada danışanın kültürel normlarını bilmek ve bunu yargılamamak önemlidir. Bunun yerine danışmanın aşağıdaki tepkisi daha uygun olabilir:

Danışan: *Çünkü beni öldürürdü!...*

Danışman (olabildiğince duygularından arınık ve nötr bir ifadeyle): *Öldürmek?* (Anahtar sözcük tekrarı)

Psikolojik danışmanların farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken sahip olması gereken yeterlilikler çok boyutlu ve kapsamlıdır. Ayrıca bu yeterliliklere sahip olmak zaman ve emek istemektedir; bu doğrultuda psikolojik danışman danışanın kültürünü tanımadan ve buna uygun strateji geliştirmeden önce kendi kültürünün farkında olmalı ve kültürünü analiz edebilmelidir. Ayrıca psikolojik danışmanların hangi kültürlere karşı ne gibi fikirleri ve ön yargıları olduğunu fark etmeleri gerekmektedir. Daha sonraki aşamalarda danışanların kültürü hakkında bilgi sahibi olma, eksik noktaları tamamlama, kültüre duyarlı psikolojik danışma stratejileri geliştirebilme gibi beceriler gerekmektedir. Bu bağlamda kültüre duyarlı bir psikolojik danışmanın danışma sürecinin her aşamasında aktif çaba göstermesi önem arz etmektedir.

Buna ek olarak kültürün bireysel yanı düşünülduğünde, çalışılan her danışanın psikolojik danışmandan farklı bir kültüre sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda sadece aralarında derin kültürel farklar bulunan danışanlarla çalışırken kültüre duyarlı olmak dışında her danışana karşı kültüre duyarlı bir tutum sergilemek gerekmektedir. Psikolojik danışmanların bu gerçeğin farkına varıp buna göre danışanlarının mikro ve makro kültürünü iyi bir şekilde analiz etmeleri önemlidir. Bu analiz sürecinde danışanın davranışlarıyla geçerlilik kazanmamış hiçbir şey danışanın kültürü olarak kabul edilmemelidir. Aksi halde psikolojik danışman danışanına ilişkin hem ön yargılı bir tutum sergilemiş olur, hem de hipotezlerle yürütmesi gereken danışma sürecini varsayımlarla yönlendirmiş olur. Bu da psikolojik danışmanın bilimsel kişiliğini ve tarafsızlığını kaybetmesi anlamına gelir.

4. TÜRKİYE’DE KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMA

Ülkemizde kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yapılan çalışmalar sınırlı olmakla beraber son yıllarda artış gösterdiği görülmektedir (Bektaş, 2006; Büyüksahin Çevik, 2014; Güçlücan, 2016; Kağıtçıbaşı, 1998; Kararımak, 2008; Kararımak, ve Aydın, 2016; Koç, 2003; Yorgun ve Voltan Acar, 2014). Türkiye’de farklı kültürlerin bir arada yaşadığı ve mikro kültürlerin oluştuğu heterojen bir ortam mevcuttur (Bektaş, 2006). Çeşitli ırksal kökenlerden gelen bireylere son yıllarda göç eden Suriyeli mülteciler de eklenmiştir (Kağnıcı, 2019). Öte yandan Erkan’a (2020) göre Türkiye’de kültürel farklılıklar Amerika’nın aksine ırksal kökenli olmaktan ziyade daha çok sosyo-ekonomik düzeyden ve eğitim farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Farklılıkların kaynağı her ne olursa olsun kültürel olarak heterojen bir yapıya sahip olduğumuzu söylemek mümkündür. Bu bağlamda kültürel açıdan psikolojik danışmanın duyarlı olması ve benimsediği yaklaşımı esnetebilmesi gerekmektedir. Türkiye’de psikolojik danışma sürecinde kültüre duyarlı olunmasını gerektiren iki önemli nokta olduğu belirtilmektedir: İlki Batılı psikolojik danışma değerlerini Batılı olmayan Türk toplumuna uyarlamak için kültürel faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekliliğidir. İkincisi ise Türkiye’ye gelen göçmenler ve Türkiye’de yaşayan azınlık gruplarına yönelik psikolojik danışmanların duyarlı hale gelmeleridir (Kağıtçıbaşı, 1998).

Holfstede 1980’de (akt. Kavcıoğlu, 2015) yaptığı çalışmada Türkiye’yi yüksek güç mesafesi olan ve toplulukçu bir kültür olarak tanımlamıştır. Bu durum psikolojik danışma sürecinde danışmanlardan yönlendirici bir tutum ve daha aktif bir rol üstlenmelerinin beklenmesini açıklamaktadır. Türk kültürünün bir diğer yanının ise belirsizlikten kaçınma özelliği olduğu vurgulanmaktadır (Yorgun ve Voltan Acar, 2014). Bu bağlamda psikolojik danışmanın danışma amaçları, beklentileri ve süreç hakkında daha net bilgiler vererek oturumları daha yapılandırılmış bir formatta sürdürmesinin önemi vurgulanmaktadır. Örneğin, Türk kültüründe oturumların başında gündem belirlenmesi işlevsel olabilir (Kağnıcı, Çankaya ve Pamukçu, 2018; Yorgun ve Voltan Acar, 2014).

Türkiye’de Batı toplumlarının aksine aile bağlarının genel anlamda daha sıkı bir yapıda olduğu ve bunun psikolojik danışma sürecini olumsuz etkileyebileceği belirtilmektedir. Bu durum psikolojik danışma yardımına başvurmak yerine aileden yardım almaya çalışmak olarak kendini göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 1998). Psikolojik danışmaya başvuru bile aileden kaynaklı gizlilikle ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin aile bireyleri danışma süreciyle ilgili bilgi almak veya danışma oturumlarına katılmak isteyebilirler. Aynı zamanda Türk kültürünün kolektivist yapısı ve iç içe geçmiş akraba bağları göz önünde bulundurulduğunda psikolojik danışmanların bireycilik ve kişisel özgürlük gibi Batılı değerlere göre danışanlarını değerlendirdiklerinde yanlış bir çıkarımda bulunabilecekleri belirtilmektedir. Bu noktada psikolojik danışman danışanın sağlıklı bir psikolojiye sahip olduğunu düşünenecektir. Ancak kültürel bağlam göz önünde bulundurulduğunda danışanın sağlıklı olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Bir diğer önemli nokta ise danışma amacının aile değerleriyle çelişmesi durumudur. Böyle bir durumda danışman ya danışanı olası güçlükler hakkında bilgilendirmeli ya da amacı aile değerlerine uygun bir biçimde yeniden çerçevelemelidir (Doğan, 1999; Kağıtçıbaşı, 1998; Poyrazlı, 2003; Yorgun ve Voltan Acar, 2014).

Türkiye’de aile yapısındaki güçlü bağların ve otoriter anne baba tutumlarının sık görülmesinin bir diğer dezavantajının da danışan-danışman ilişkisine yönelik beklentilere yansıdığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda danışanların çoğunlukla danışmadan beklentileri tavsiye ya da öğüt almak olabilmektedir. Bunun yanında danışanlar psikolojik danışmanlarıyla bir yakınlık kurmaya çalışıyor olabilir. Örneğin kadın bir danışan kendisine yaşça yakın hemcinsi bir danışmana “abla” diyebilir.

Bunun kültürden arınık olarak değerlendirildiğinde aktarım ya da direnç olarak yorumlanma ihtimali vardır; ancak bunun yanlış bir değerlendirme olacağı ifade edilmektedir. Eğer bu yakınlığın terapötik sürece katkıları varsa ve psikolojik danışmanın genel ilkeleri çiğnenmiyorsa bunu danışmada ele almanın pek yararı olmayacaktır. Psikolojik danışmanın böyle bir durum danışma sürecini olumsuz etkilemediği sürece “mış gibi” davranabileceği ifade edilmektedir. “Mış gibi” davranmak danışmanın saydam olmaması anlamına gelmemekte; sadece Batılı psikolojik danışma değerlerinden arınık düşünüp danışma sürecine olumsuz etkisi olmayan bir şeye karşı ses çıkarmaması anlamına gelmektedir. Bu noktada profesyonelliğin kaybedilmemesi ve danışanın danışmana bağımlı bir hale gelmemesi de ayrıca dikkat edilmesi gereken bir konudur (Kağıtçıbaşı, 1998).

Poyrazlı (2003) Türk kültüründe göze çarpan bir diğer noktanın ise bireylerin duygularını ifade etmekten kaçınmaları olduğu belirtmektedir. Sözel olarak duyguları ifade etmek yerine sözel olmayan, dolaylı ve sembolik şekillerde duyguların ifade edilmesi daha çok tercih edilmektedir. Bu noktada psikolojik danışmanın danışanın sözel olmayan mesajlarına özellikle dikkat etmesinin önemi vurgulanmaktadır (Poyrazlı, 2003). Ayrıca danışmanın danışma sürecinin başlarında duygu yansıtmasına fazla odaklanmak yerine davranışa ve düşünceye odaklanmasının kültürel olarak daha işlevsel olabileceği belirtilmektedir. Bir diğer önemli nokta ise Türk kültüründe duyguları yansıtmamanın bir zayıflık göstergesi olarak algılanması nedeniyle psikolojik danışmanların kendilerini fazla açmasının pek işlevsel olmayacağıdır (Yorgun ve Voltan Acar, 2014).

Araştırmacılar Türk kültüründe danışanların genellikle otoriter kültürlerde yetiştikleri için danışmanları bir uzman gibi görme eğiliminde olduklarını ve danışmanlarından daha yönlendirici bir tutum beklediklerini ifade etmektedirler. Bu noktada çeşitli kuramların diğerlerine göre kültürel olarak daha çok işlevsel olabileceği vurgulanmaktadır. Örneğin Rogeryen Kuramın Türk kültüründe danışmanın pek aktif olmaması nedeniyle danışanlara pek cezbedici gelmediği; Gerçeklik Terapisinde bireyselliğe ve özgürlüğe fazla vurgu yapıldığı için Türk kültüründe belli sorunlar doğurabileceği; bunun yanında Bilişsel Davranışçı Terapinin danışmanı daha aktif kıldığı ve duygulara düşüncelere oranla daha az vurgu yaptığı için kültürel olarak daha işlevsel olabileceği vurgulanmaktadır (Doğan, 1999; Kağıtçıbaşı, 1998; Poyrazlı, 2003; Yorgun ve Voltan Acar, 2014). Öte yandan Türk kültüründe bazı bireylerin ailenin isteklerini yerine getirme kaygısı yaşadığı ve ekonomik sebeplerden dolayı istediği, anlam bulabildiği bir hayat yaşayamadığı belirtilmekte; bu nedenle varoluşsal boşluk, anlam arayışı ve varoluşsal engelleme gibi kavramların temel alındığı Logoterapinin etkili olabileceği ifade edilmektedir (Tagay, Voltan Acar ve Nalbant, 2016). Burada dikkat edilmesi gereken nokta kültüre göre bir yaklaşım benimseyip benimsememek değildir; benimsenen yaklaşım ne olursa olsun bunu kültüre uyarlayabilmektir (Erdur-Baker, 2007; Kararımak ve Aydın, 2016; Pedersen, 1998). Bu nedenle psikolojik danışmanlar yaklaşımlarının kültürel çıktılarını iyi bir şekilde analiz etmeli ve danışanlarının kültürüne uyarlayabilmelidirler.

Danışma sürecinde göz önünde bulundurulması gereken bir diğer nokta ise danışanın dini inancıdır. Türkiye’de dinin yaşam için önemli bir şekillendirici unsur olduğu ve bunun danışma sürecine önemli yansımaları olduğu belirtilmektedir (Erşan, 2013; Karakitapoğlu Aygün ve Olcay İmamoğlu 2002; Yorgun ve Voltan Acar, 2014). Genel nüfusa bakıldığında çoğunluğun Müslüman olduğu ve bunlardan bir kısmının ise dindar olduğu söylenebilir. Öncelikle böyle bir grupla çalışırken psikolojik danışman dinin hangi noktalarının psikolojik danışma sürecini zorlaştırabileceğine; hangi noktalarının ise kolaylaştırabileceğini belirlemelidir. Müslümanların bir kısmının psikolojik rahatsızlıkları Allah’tan uzaklaşmanın bir sonucu, cin çarpması, vesvese ve büyü gibi doğaüstü nedenlere bağladığı ifade edilmektedir. Öte yandan sorunların çözümünde sabırlı olmak ve Allah’a

güvenmek (tevekkül), günahlarının bedelini ödediğini düşünerek süreci kolaylaştırmaya çalışmak veya rukye (Kur'an'dan ayetlerin ezbere okunması) gibi yöntemlerin kullanılabilirdiği ifade edilmektedir. Bu noktada çözüm yöntemlerinin işe yaraması halinde psikolojik danışmanın bu yöntemlere karşı çıkmasının işlevsel olmadığı vurgulanmaktadır. Öte yandan eğer danışan ruhsal bozukluğunu güçlü bir doğüstü sebebe bağlıyorsa bu danışma sürecini güçleştirebilir. Bu bağlamda psikolojik danışmanın danışan ile açık bir diyaloga girmesi ve danışma sürecinin içsel kaynaklarla ilgilendiğini, dışsal kaynaklara odaklanmadığını ifade etmesi yerinde olacaktır (Rahiem ve Hamid, 2015; Utz, 2015). Dindar Müslümanların bir korkusunun da Batılı eğitim anlayışına göre yetişmiş psikolojik danışmanların kendilerini anlayamayacağı olduğu belirtilmektedir. Bu noktada sorunlarının kaynağı olduğunu düşündükleri tinsel noktaları danışmanlarıyla paylaşmaktan çekinebilirler. Buna ek olarak danışmanın danışanın kültürüne yabancı olması halinde verilen tepki ile duyguyu eşleştirmekte zorlanabileceği ifade edilmektedir. Örneğin yas sürecinde Müslüman bireyler üzgün olmaktan çok dalgın ve katı görünebilirler. Bunun yanında kirli sakal bırakmak ölen bireye bir saygı göstergesi olarak yorumlanabilir. Psikolojik danışman bunu öz bakımın azalması olarak yorumlamamalıdır (Utz, 2015). Bu bağlamda Batı kültürüne göre alınan eğitimlerin Türk kültüründe bazı noktalarda karşılığının olmadığını söylemek de mümkündür. Bu yüzden danışanın dini de kültürünün bir boyutu olarak analiz edilerek değerlendirilmeye alınmalıdır.

Yas sürecinde verilen tepkilerin değişebileceği ve bunu kültüre göre yorumlamak gerekeceği argümanını destekleyen bir çalışma da 2013 yılında ülkemizde gerçekleşmiştir. Erşan (2013) tarafından yas ve kültür ilişkisini incelemek üzere yapılan araştırmada Sivas'ın İmranlı ilçesinde yakınlarının ölümünden sonra giydikleri tüm kıyafetleri siyah olan 9 kadınla görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada dikkat çeken nokta çalışma grubundaki bireylerin kısa bir süreliğine değil yıllardır siyah kıyafet giymeleri ve başka renk kıyafet giymemeleridir. Siyaha bürünmenin yasin kronikleşmesi sonucu oluşan psikolojik bir rahatsızlık mı yoksa kültürel bir dışavurum mu olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda bunun ölüm ve yasla başa çıkmada işlevsel bir yöntem olduğu ve psikolojik bir soruna işaret etmediği ifade edilmiştir. Bu bağlamda psikolojik danışmanların danışanlarının davranışlarındaki farklılıkları açıklarken kültürel faktörlere göre değerlendirmeleri ve kültürle açıklanan bir semptomun psikolojik bozukluk olarak sayılamayacağını bilmeleri gerekmektedir (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders [DSM]-5, 2018). Aksi takdirde psikolojik danışmanlar, danışanlarını kültürden arınık bir biçimde değerlendirildiklerinde danışanlarının kültüre özgü düşünce ve davranışlarını psikolojik bir rahatsızlık olarak yorumlama hatasına düşülebilirler. Örneğin Erşan'ın (2013) çalışması kültürden arınık bir şekilde gerçekleştirilseydi görüşülen bireylerin süregelen depresyonda olduğu sonucu çıkarılabilirdi; ancak bu sağlıklı bir çıkarım olmazdı. Bu bağlamda Türk kültüründeki ve içindeki mikro kültürlerdeki davranış normları hakkında bilgi sahibi olunmasının ve danışmanın buna göre danışanını değerlendirmesinin önemli olduğu sonucuna varılabilir.

Ülkemizde dindar Müslüman bireylerin sayıları göz önünde bulundurulduğunda psikolojik danışmanın böyle bir danışanla çalışma ihtimali de bulunmaktadır. Bu bağlamda Müslüman bireyler üzerinde bazı danışma yaklaşımlarının işlevsiz olabileceği vurgulanmaktadır. Örneğin, psikanalitik yaklaşımın cinsellik, saldırganlık ve bilinçdışının gücü gibi İslam'la çelişen bazı kavramlara vurgu yapması nedeniyle bu örneklem üzerinde pek etkili olmayabileceği ifade edilmektedir. Bunun aksine davranışçı yaklaşımın ödül ve ceza gibi Kur'an'da geçen kavramları vurgulaması ve bunu danışma sürecine katması nedeniyle bu tür bir örneklem üzerinde daha etkili olabileceği ifade edilmektedir (Amer ve Jalal, 2015).

Güçlücan (2016) tarafından yapılan çalışmada ise ülkemizde danışmanların en çok zorlandıkları kültür boyutunun dil olduğu ifade edilmiştir. Bu sonuç ülkemizdeki etnik çeşitliliğin fazlalığı ve lehçe çeşitliliği düşünüldüğünde gayet anlamlıdır. Psikolojik danışmanların ve danışanların ortak anlam yaratmasının en temel unsurunun dil olduğu (Kağıtçıbaşı, 1998) düşünüldüğünde bu konunun önemi daha da artmaktadır. Güçlücan'ın (2016) çalışmasında dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise danışmanların çok kültürlülük ve kültürün kapsamı hakkındaki bilgilerinin yetersiz olmasıdır. İlk olarak 2018 yılında ulusal Rehberlik ve Psikolojik Danışma lisans ders programına "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma" dersinin eklendiği düşünüldüğünde bu bilgisizliğin sebebi kısmi olarak anlaşılabilir. Ayrıca bu dersin seçmeli olarak müfredatta yer aldığı görülmektedir (YÖK, 2018). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının alandaki psikolojik danışmanlar için önemi düşünüldüğünde bu dersin zorunlu olarak müfredatta girmesinin daha yerinde olacağı söylenebilir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Kültür, çok boyutlu ve karmaşık bir yapıdır; dil, mizaç, eğitim seviyesi, ırk, aile ilişkileri vb. birçok faktörün bir bileşimi ve karşılıklı etkileşiminden meydana gelmektedir. Bunun yanında kültürün sürekli değişim halinde olduğunu söylemek mümkündür. Toplum toplumu yapan faktörlerin başında kültürün geldiği ve bireyin de bu kültür içinde doğduğu, büyüdüğü, öldüğü, davranışlarının değerlendirildiği, ilişkiler kurduğu düşünüldüğünde bireyi kültürden ayrı düşünmek ve yaşamında kültürün etkisini göz ardı etmek yerinde olmayacaktır.

Tüm bunların yanında dünyadaki küreselleşme, iletişim ağının artması, Türkiye'nin farklı kültürlerle mensup bireyleri bir arada barındırması ve son yıllarda gelen mülteciler göz önüne alındığında psikolojik danışmanların farklı kültürlerden danışanlarla çalışması oldukça beklendik bir durumdur (Kağnıcı, 2019; Koç, 2003). Bu doğrultuda psikolojik danışmanlar kültüre duyarlı bir tutum sergilemeli ve bu konudaki becerilerini geliştirmelidir. Ayrıca psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olmamasının sadece danışanlarını ya da danışma sürecini olumsuz etkilemediği; bu durumun danışma süreci olumsuz etkilendiği için psikolojik danışmanın yeterlilik algılarını ve mesleki doyumlarını da olumsuz etkileyebileceği ifade edilmektedir (Erkan, 2020). Bu bağlamda psikolojik danışmanlar için kültüre duyarlı olmanın zaruritesi daha da artmaktadır. Öte yandan ülkemizdeki psikolojik danışmanların kültürün tanımını ve sınırlarını bile tam olarak bilmedikleri görülmektedir (Güçlücan, 2016). Kültür, sadece arasında keskin fark olan iki grubun davranışlarına yansıyan öğeleri ifade etmemektedir. Kültür, her bireyin içinde biricik bir yapıdır (Barrott, 2014; Büyüksahin Çevik, 2014). Aynı evde yaşayan iki kardeş bile okudukları kitaplardan, aldıkları eğitimlerden ve hatta izledikleri televizyon programlarından etkilenecek farklı kültürlerle sahip olabilirler. Bu nedenle psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olması bir seçenek değil bir zorunluluk halini almıştır (Pedersen, 1998).

Buna ek olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma yanlış anlaşılabilir. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olmaları demek danışanlarının kültürlerindeki tüm işlevsiz ve uygun olmayan inanç ve davranışlara göz yummaları demek değildir; bunları bu kültür içerisinde değerlendirip anlamaya çalışmaları demektir. Aksi takdirde her birey kendi kültürünün arkasına sığınıp hatalarının sorumluluğunu üstlenmemek için bahane bulacaktır. Bir örnek verecek olursak babası kendisini dövdüğü için çocuğunu döven bir bireye psikolojik danışmanın sessiz kalması kültüre duyarlı bir davranış ifade etmez. Birey şiddetin eğitim için gerekli olduğunun düşünüldüğü bir kültürden gelmiş olabilir. Psikolojik danışman o kültür içinde bu davranış değerlendirebilir. Ancak bu davranış ve gerekçesini haklı çıkarmaz.

Psikolojik danışmanın kültüre duyarlı olmasının dünyada bir zorunluluk haline gelmesinin yanında; ülkemizin konumu, etnik çeşitliliği, inanç çeşitliliği, ideoloji farklılıkları gibi birçok faktör göz önüne alındığında Türkiye için bu durum daha da mühim hale gelmektedir. Bir kültür mozaiğini barındıran ülkemizin yoğun göç alması ve hızlı toplumsal değişimlere ev sahipliği yapması kültürel farklılıkları daha da görünür kılmaktadır (Kağnıcı, 2019; Kararımak, 2008). Bu doğrultuda Türkiye’de son yıllarda kültür ve psikolojik danışmayla ilgili sınırlı çalışmaların sayısı artmaya başlamıştır. Bu bağlamda kültüre duyarlı psikolojik danışmanlar yetiştirmek adına “Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma” seçmeli dersinin daha çok açılması gerektiği görülmektedir. Öte yandan bu dersin seçmeli olarak müfredatta yer alması anabilim dallarının inisiyatifine bırakılması anlamına gelmektedir. Bu nedenle bu ders birçok üniversitede özellikle lisans düzeyinde verilmemektedir. Kağnıcı’ya (2013) göre buradaki temel sorun Türk yükseköğretim sistemi içindeki zorunlu derslerin esnetilememesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre kültür ve psikolojik danışmayla ilgili dersler ancak seçmeli olarak açılabilir. Bu da ülke genelinde danışmanların bu konudaki bilincinin artmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanında bazı üniversitelerde Rehberlik ve Psikolojik Danışma lisans programlarının dilinin İngilizce olmasının kültüre duyarlı psikolojik danışma anlayışını olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır. Dil ve kültürün tamamlayıcı ilişkisi düşünüldüğünde öğrencilerin aldıkları sınırlı İngilizce eğitimle kendi kültürlerinden farklı bir kültürel yapıda yetişmiş oldukları; ancak bu yapıyla Türk kültürünün uyuşmaması sonucu kültüre duyarlı psikolojik danışman yeterliliklerini kazanmakta güçlük çektikleri belirtilmektedir. Öte yandan akademide yabancı kaynakların çevirisindeki hatalar ve eksiklerden dolayı, kavramların dilimize doğru bir şekilde uyarlanmadığı, böylece yapay bir psikolojik danışma dili oluştuğu vurgulanmakta; bunun da kültürümüzü yansıtmadığı için psikolojik danışma sürecindeki kültüre duyarlılığı olumsuz etkilediği ifade edilmektedir (Erkan, 2020).

Türkiye’de alana adım atan psikolojik danışmanlar teorideki bilgileri pratiğe dökemediklerinden dolayı yakınmaktadır (Güçlücan, 2016). Bunun en önemli sebeplerinden biri psikolojik danışma eğitimi alırken ve psikolojik danışma ilkelerini benimserken farkında olmadan Batılı değerleri benimseyip Batı kültürüne yakınlaşmalarıdır. Oysa Türk kültürünün Batı kültürünü tam anlamıyla yansıttığı söylenemez. Bu noktada psikolojik danışmalar Türkiye’deki kültürel çeşitliliği göz ardı etmemek adına kültüre duyarlı adımlar atmalıdırlar. Bu adımlar küçük de olabilir; örneğin bir danışman Suriyeli göçmen danışanına oturumun sonunda Arapça olarak “İyi günler” diyebilir. Bu küçük ama önemli hareket danışana danışmanı tarafından önemsendiğinin ve kültürünün “bir kenara atılmadığının” izlenimini verecektir. Psikolojik danışmanlar bu gibi adımları her kültürden (çeşitli yaş, sosyoekonomik düzey, cinsiyet, inanç vs.) bireylere uygulayabilmelidir. Örneğin bir erkek danışmanın bir kadın danışanının 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nü kutlaması onun cinsiyet kültürüne saygı duyduğunu gösterir. Aynı şekilde Müslüman bir danışmanın Hıristiyan bir danışanının Paskalya Bayramını kutlaması da din kültürünün farkında olduğunu mesajını vermektedir. Ancak bunlar bireyin baskın kültürel öğeleridir; bunun yanında bireyi oluşturan kültürün tüm irili ufaklı öğeleri göz önüne alınmalı; hiç biri atlanmamalıdır.

Ülkemizde halen kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili çalışmaların sayısının yeterli olmadığını söylemek mümkündür. Özellikle son yıllarda dünya literatüründe öne çıkan bu konunun ülkemizde de ilgi görmesi alana önemli derecede katkı sağlayabilir. Öte yandan, bilim dünyasında şekillenen kültüre duyarlı psikolojik danışma çalışmaları, o çalışmaların yapıldığı toplumların kültürüne hitap etmektedir. Yani, yurt dışındaki teorik çalışmalardan yola çıkarak yurt içinde pratik uygulamalar ortaya koymak pek verimli olmayacaktır. Önümüzdeki yıllarda ülkemizde bu alana yeterince ilgi gösterilmeyip yurtdışındaki teorik çalışmalarla yetinilmesi halinde kültüre duyarlı

psikolojik danışma yaklaşımı çerçevesinde yapılan uygulamalar kültürümüze “duyarsız” bir konumda kalacaktır. Bunun yanında kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında çalışan araştırmacıların ortaya koydukları teorik bilgileri pratiğe dökmenin sorumluluğu uygulayıcı olan psikolojik danışmanlara aittir. Psikolojik danışmanlar bu noktada üzerine düşen görevin farkında olmalı ve bu bilinçle hareket etmelidirler. Bu bağlamda psikolojik danışmanların en çok ihtiyacı olacak şey ise teoriği pratiğe dönebilecek cesaret ve psikolojik danışma sürecinin Batılı normlardan sıyrılmasını sağlayacak yaratıcılık olacaktır.

KAYNAKLAR

- Amer, M.M. ve Jalal, B. (2015). Bireysel psikoterapi/psikolojik danışma: Psikodinamik, bilişsel-davranışçı ve hümanistik-yaşantısal modeller. S. Ahmed ve M.M. Amer (Eds.), *Müslümanlar için psikolojik danışma. Kültüre duyarlı ve dine duyarlı ruh sağlığı müdahaleleri* içinde (s. 87-119), (Çev: V. Yorgun). Ankara: Nobel Yayınevi.
- American Psychiatric Association. (2018). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM)-5 Tanı ölçütleri başvuru el kitabı* (Çev: E. Köroğlu). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Baloğlu, B. (2006). Hipotez ve varsayım birbirlerinin yerine kullanılabilir mi? *Sosyoloji Konferansları*, (32), 125-129.
- Barrott, J. (2014). Psikolojik danışmada kültür ve çeşitlilik. W. Dryden, ve A. Reeves (Eds.), *Psikolojik danışma uygulamalarında temel konular* içinde (s.270-282), (Çeviri Editörü: F. Akkoyun). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bektaş, Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimindeki yeri. *Ege Eğitim Dergisi*, 7(1), 43-59.
- Berry, J. W. (1974). Psychological aspects of cultural pluralism: Unity and identity reconsidered. *Topics in Culture Learning*, 2, 17-22.
- Berry, J. W. (2008). Globalisation and acculturation. *International Journal of Intercultural Relations*, 32(4), 328-336. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2008.04.001>
- Berry, J. W. (2015). Global psychology: implications for cross-cultural research and management. *Cross Cultural Management*, 22(3), 342-355.
- Büyükşahin Çevik, G. (2014). Kültür merkezli psikolojik danışma: kuramsal bir inceleme. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(15), 577-596.
- Comas-Diaz, L. ve Jacobsen, F.M. (1991). Ethnocultural transference and countertransference in the therapeutic dyad. *American Journal of Orthopsychiatry*, 6(13), 392-402.
- Doğan, S. (1999). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberliğin durumu ve geleceğe ilişkin yönelimler. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 25(118).
- Erdur-Baker, Ö. (2007). Psikolojik danışma ve kültürel faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 109-119.
- Erkan, S. (2020). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erşan, E. E. (2013). Bir Anadolu şehrinde yas sürecinin karmaşık ya da kültürel yas olup olmadığının değerlendirilmesi: Olgu serisi. *Journal of Turgut Ozal Medical Center*, 20(4), 300-304.
- Güçlücan, N. (2016). *Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Hook, J.N., Farrell, J.E., Van Tongeren, D.R., Davis, D.E., DeBlare, C. ve Utsey, S.O. (2016). Cultural humility and racial microaggression in counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 63(3), 269-277.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Multiculturalism and psychotherapy: The Turkish case. P. Pedersen (Ed.), *Multiculturalism as a fourth force* içinde (s. 75-90). Newyork: Hamilton Printing Company.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağnıcı, D.Y. (2013). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (40), 222-231.
- Kağnıcı, D.Y. (2019). *Kültür ve psikolojik danışma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kağnıcı, D. Y., Çankaya, Z. C., ve Pamukçu, B. (2018). Grupla psikolojik danışma sürecinde grubun gelişim evrelerine kültürel bir bakış. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 1-18.
- Kararımk, Ö. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 116-129.
- Kararımk, Ö. ve Aydın, G. (2016). Yapılandırmacı yaklaşım: Çağdaş psikolojik danışma anlayışını ve uygulamalarını biçimlendiren bir güç. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (27), 91-108.
- Karakitapoğlu Aygün, Z. ve Olcay İmamoğlu, E. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 2002, 142(3), 333-351.
- Kavcıoğlu, F.C. (2015). Duygu. J.W. Berry vd. (Eds.), *Kültürlerarası psikoloji* içinde (s. 157-178), (Çev: L.P. Tosun). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Koç, Z. (2003). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı: Kuramsal bir açıklama. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 1-17.
- Leong, F.T.L. ve Santiago-Rivera, A.L. (1998). Climbing the multiculturalism summit: Challenges and pitfalls. P. Pedersen (Ed.), *Multiculturalism as a fourth force* içinde (s. 61-71). Newyork: Hamilton Printing Company.
- Maruyama, M. (1998). Self-heterogenization and cultural milieu selection: Two new direction in counseling. P. Pedersen (Ed.), *Multiculturalism as a fourth force* içinde (s. 37-59). Newyork: Hamilton Printing Company.
- Meydan, B. (2014). Psikolojik danışman adaylarına psikolojik danışma becerilerinin kazandırılması: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(3), 110-123.
- Özer, İ.Ö. (2017). Terapötik yolculukta bir tümsek: Direnç. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 217-228.
- Pedersen, P. (1998). Culture-centered interventions as a fourth dimension of psychology. P. Pedersen (Ed.), *Multiculturalism as a fourth force* içinde (s. 3-17). Newyork: Hamilton Printing Company.

- Poyrazlı, S. (2003). Validity of rogerian therapy in Turkish culture: A cross-cultural perspective. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 42 (1) 107-115. <https://doi.org/10.1002/j.2164-490X.2003.tb00172.x>
- Rahiem, F. T. ve Hamid, H. (2015). Ruh sağlığı görüşmesi ve kültürel formülasyon. Ahmed ve M.M. Amer (Eds.), *Müslümanlar İçin psikolojik danışma. Kültüre duyarlı ve dine duyarlı ruh sağlığı müdahaleleri içinde*, (Çev: V. Yorgun). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Sue, D.W., Arredondo, P. ve McDavis, R.J. (1992). Multicultural counseling competencies and standarts: A Call to the profession. *Journal of Counseling & Development*, 70, 477-486.
- Sue, D. W., Capodilupo, C. M., Torino, G. C., Bucceri, J. M., Holder, A. M. B., Nadal, K. L., ve Esquilin, M. (2007). Racial microaggressions in everyday life: Implications for clinical practice. *American Psychologist*, 62(4), 271–286. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.62.4.271>
- Tagay, Ö., Voltan Acar, N. ve Nalbant, A. (2016). Logoterapide kullanılan kavramların ve tekniklerin Türk kültüründe uygulanabilirliği. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1): 105-126.
- Triandis, H. C. (2002). Subjective culture. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(2), 1-12. <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1021>
- Umucu, E. ve Acar, N. V. (2011). Grupla psikolojik danışma sürecinde direnç ögesi olan kültürel etmenlere psikolojik danışmanın müdahalesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(1), 99-113.
- Utz, A. (2015). *Ruh sağlığı, ruhsal bozukluklar ve başa çıkmanın kavramsallaştırılması*. S. Ahmed ve M.M. Amer (Eds.), *Müslümanlar İçin psikolojik danışma. Kültüre duyarlı ve dine duyarlı ruh sağlığı müdahaleleri içinde* (s. 15-33), (Çev: V. Yorgun). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yorgun, A. ve Voltan Acar, N. (2014). Gerçeklik terapisinin Türk kültürüne uygulanabilirliği: Kültür açısından eleştirel bakış. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 39 (175), 216-226.
- Yükseköğretim Kurulu. [YÖK] (2018, 30 Mayıs). Erişim adresi: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Rehberlik_ve_Psikolojik_Danismanlik_Lisans_Programi.pdf

EXTENDED ABSTRACT

Developing technology and facility of transportation, people can now communicate with each other more easily. Therefore, people from different geographies and cultures interact each other more than in the past. In addition, people have to migrate to regions where different cultures are dominant due to natural or unnatural disasters such as earthquakes, drought, terrorism and civil war. As a result, difficulties arising from cultural differences are more common in interpersonal dialogues. These social difficulties reflect on psychological counseling process. In this article, the importance of culture factor in psychological counseling is emphasized and also Multicultural Counseling Approach were reviewed.

Culture is defined as "shared symbols and meanings", "experiences that can be predicted and lead to certain differences in the behavior of a group" and "a set of ideas, practices, norms and meanings that put behaviors into a system". Also, culture is a notion that have characteristic of intergenerational transition. Culture has an individual structure as well as a social structure. In the individual side of culture, there is a culture that reveals the unique life and personality traits of the individual. This culture is the unique part of an individual's life. Many factors such as the life style, attitudes, ideological views, principles, artistic perspective and habits are included in the individual side of the culture.

Acculturation is stated as the communication of individuals from different cultures and it is stressful process. Today, the concept of multiculturalism has gained importance because people from different cultures interact more than past. As a result, Multicultural Counseling Approach has emerged.

Psychological counselors have some shortcomings and fears about conducting the counseling process in a culturally sensitive way. First of all, it is stated that psychological counselors interpret being culturally sensitive as a forced and political process that pushes them to act according to a certain pattern and therefore they ignore cultural elements in the psychological counseling process. Therefore, psychological counselors have a misconception that they should not much interest on cultural issues in the psychological counseling process due to the principle of impartiality of psychological counselor.

False consensus effect is defined as one's belief that the general public thinks as he does. This situation can also create certain difficulties in psychological counseling. If the psychological counselor thinks that his perspective is common, he will have difficulty to understand perspective of client from different cultures. As a result, psychological counseling process is "encapsulated" into a small area. The notion of encapsulation states that the psychological counsellor as an individual neglects many cultural assumptions. Even if the psychological counselor is not stuck in his own culture, psychological counseling has historically been shaped around a culture. Psychological counseling got

its origins from Western philosophy and it had emerged in the West. In this respect, psychological counseling has assumptions regarding individualistic societies. Therefore, especially when counseling a client who is not belong Western culture, psychological counselor should be culturally sensitive.

In the psychological counseling process, there are also difficulties arising from the client. Cultural transference is among these challenges. Cultural transference is divided into two groups as intraethnic and interethnic. Intraethnic cultural transference refers to situations that the client and psychological counselor belong to a similar cultural group. Interethnic cultural transference refers to situations that the client and psychological counselor have to different cultural backgrounds. In the counseling process, psychological counselor should pay attention these transferences arising from cultures.

A psychological counselor should have some competencies in order to conduct multicultural counseling process. It is emphasized that multicultural psychological counselor should demonstrate competence in three characteristics:

Awareness: Counselors should be aware of their own prejudices, opinions, personal values, and assumptions about human behavior.

Knowledge: Psychological counselors should be aware of the differences of perspective between their clients and them. Also, they should understand that these perspective differences is normal.

Skills: When counseling with clients from different cultures, psychological counselors should be able to structure psychological counseling process in accordance with the values and culture of the client by using appropriate and sensitive methods.

It is emphasized that these three characteristics have three dimensions and these three dimensions are complementary to each other. These dimensions are attitudes and beliefs, knowledge and skills.

Turkish culture has a heterogeneous structure in where different cultures live together. It is stated that there are two reasons of being culturally sensitive in psychological counseling in Turkey: First, it is the need to consider cultural factors in order to adapt western psychological counseling values to non-western Turkish society. Second, psychological counselors should be culturally sensitive for immigrants and minority groups living in Turkey.

It is possible to say that Turkish culture has a collectivist structure. In addition, tight family ties and authoritarian structure are seen in Turkish culture. In this respect, it is stated that various theories may be more culturally functional than others. For example, the Rogerian theory is not very attractive for clients in Turkish culture because psychological counselor is not enough active; because of the emphasis on importance of individuality and freedom in Reality Therapy, it may not be effective in

Turkish culture; in addition, Cognitive Behavioral Therapy may be more culturally functional because psychological counselor is more active and it emphasizes more thoughts than emotions.

When considering the globalization of world, increasing communication network, the coexistence of individuals belonging to different cultures in Turkey and refugees who have immigrated to Turkey in recent years, it is quite expected that psychological counselors encounter with clients from different cultures. In this respect, it would be more appropriate for psychological counselors to conduct counseling according to the Multicultural Counseling Approach. On the other hand, it is emphasized that count of courses on Multicultural Counseling Approach in bachelor and post graduate education is not enough. Also, graduated psychological counselor in Turkey seem to have no enough knowledge about Multicultural Counseling Approach. Nevertheless, a growing number of studies in the field of multicultural counseling in Turkey in recent years are hopeful.